

Tulokset ja johtopäätökset

Sampo Opiskelijan saumaton opintopolku –projektin (1.2.2021-31.8.2023 ESR) tavoitteena oli edistää ammatillisen koulutuksen erityistä tukea ja hoito- ja kuntoutuspalveluja tarvitsevan opiskelijan opintoihin kiinnittymistä, opiskelun edistymistä ja työllistymistä opiskelijan osallisuutta tukevaa moniammatillista ohjausta kehittämällä.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista osa tarvitsee erityistä tukea ja yksilöllistä ohjausta sekä kuntoutus- ja hoitopalveluja opiskelun, hyvinvoinnin ja työllistymisen tueksi. Näillä opiskelijoilla on erityinen riski opintojen keskeytymiseen ja vaikeuksia työllistymisessä. Ammatillinen koulutus ja kuntoutus- ja hoitopalvelut voivat jäädä irralliseksi, jolloin opiskelija voi näyttäytyä vain palveluiden kohteena eikä aktiivisena toimijana. Tämä korostuu erityisesti erilaisissa opiskelun nivelvaiheissa, kuten opiskelun aloittamisessa ja opintoihin kiinnittymisessä, työpaikalla oppimisessa ja siirtymisessä työllistymiseen tai jatko-opintoihin.

Projekti toteutettiin opiskelijapilotteina kolmessa yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa: Jyväskylän palvelualan opisto, Jypao, Pohjoisen Keski-Suomen ammattiopisto, POKE ja Seinäjoen koulutuskuntayhtymä Sedu ja yhdessä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa, Ammattiopisto Spesiassa, Jyväskylän toimipiste. Kehittämistyötä tehtiin näiden neljän erityyppisen oppilaitoksen ja JAMKin ammatillisen erityisopetuksen ja monialaisen kuntoutuksen asiantuntijoiden yhteistyönä. Projektia koordinoi ja toimintatutkimuksesta vastasi Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jokaisessa oppilaitoksessa toimi projektitoimijatiimi, joka toteutti pilotteja oppilaitoksessa ja osallistui sekä kehittämistyöhön että toimintatutkimukseen.

Kehittämistyö oli opiskelijalähtöistä yhdessä kehittämistä ja osaamisen jakamista. Kehittämistyöhön kutsuttiin mukaan opiskelijoita, oppilaitoksen opiskelijoiden tukitahoja ja johdon edustajia sekä toimijoita oppilaitoksen ulkopuolelta. Opiskelijapilotit toteutettiin ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja TUVA-koulutuksessa kaksivaiheisesti: ensimmäisen vuoden aikana kertyneiden kokemusten pohjalta luotiin alustavat toimintamallit, joita edelleen kehitettiin ja juurrutettiin oppilaitosten toimintaan toisena lukuvuonna. Pilotointeja tukivat hankkeen yhteiset työpajat, kehittämispäivät ja webinaarit. Kehittämistyössä hyödynnettiin myös muiden asiantuntijatahojen asiantuntemusta. Toimintamallien kehittämistä tuki systemaattinen seuranta ja arviointi. Vaikutusten arvioinnin ja kehittämisen tehostamiseksi projektiin sisällytettiin toimintatutkimus.

Tulokset

Projektissa kehitettiin opiskelijan osallisuutta edistävää monialaista ja moniammatillista eri toimijoiden antamaa tukea ja ohjausta opiskelun eri nivelvaiheissa. Kehittämistyön tuloksena opiskelijoiden opiskelujen eteneminen tehostui, mikä näkyi opintoihin kiinnittymisenä, työelämässä oppimisen onnistumisena sekä sujuvana polkuna työllistymiseen tai jatko-opintoihin. Myös opintojen keskeyttämiset vähenivät. Mukana olleet oppilaitokset kehittivät laaja-alaisesti erityisen tuen ja moniammatillisen ohjauksen prosesseja ja käytänteitä.

Opiskelijan osallisuus oman opintopolkunsa päähenkilönä lisääntyi kehittämistyön aikana sekä opiskelijoiden, projektitoimijoiden että yhteistyöhön osallistuneiden muiden moniammatillisten toimijoiden kokemusten mukaan. Opiskelijan kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen tuotettiin osallisuutta vahvistavia toimintamalleja opinkelu-, toiminta- ja työkyvyn arviointiin, opintojen suunnitteluun ja ohjauksen ja tuen toteuttamiseen. Opiskelija löysi uusia lähestymistapoja ja työkaluja omien opintojensa, arjen hallinnan ja oman tulevaisuutensa suunnitteluun. Opiskelijapiloteissa kehitettiin myös etäohjauksen toimintatapoja monialaiseen yhteistyöhön ja opiskelijan ohjaukseen.

Monialaisen yhteistyön käytäntöjä kehitettiin ja kuvattiin opiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin, tuen suunnitteluun, HOKS-keskusteluun ja ohjauksen ja tuen toteuttamiseen osana opiskelijan opintopolkua. Erityisen tuen toteuttaminen edellyttää kokonaisnäkemyä opiskelijan laajasta tuesta ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Mukana oppilaitoksen henkilökunnan lisäksi olivat muut opiskelijan moniammatilliset tukiverkostot sekä työelämän kontaktit työelämäjaksojen ajalta. Näitä on kuvattu oppilaitoskohtaisissa verkostokartoissa.

Opiskelijan saumaton opintopolku -toimintamalli

Projektissa luotiin Opiskelijan saumaton opintopolku –toimintamalli, jossa kuvataan, miten voidaan edistää opiskelijan osallisuutta ja itsenäistä toimijuutta omaan opintopolkuun sekä kehittää ohjaus-, opetus- ja kuntoutus- ja hoitopalvelujen tuottajien ja muun tukihenkilöstön yhteistyötä ja moniammatillisen ohjauksen käytänteitä ja osaamista. Opiskelijan saumattomasti etenevä monialaisen ohjauksen toimintamalli ja oppilaitoskohtaiset toimintamallit on kuvattu Saumaton opintopolku- verkkojulkaisussa. Mallit ovat opiskelijalähtöisiä ja suunnitelmallisia kattaen erityistä tukea ja erilaisia kuntoutus- ja hoitopalveluja tarvitsevan opiskelijan koko opintopolun. Malleissa on kuvattu keskeiset opintopolun siirtymävaiheiden prosessit: opintojen alku, työelämässä oppiminen, siirtyminen työllistymiseen ja jatko-opintoihin. Prosessikuvaukset ja kehitetyt käytännöt edistävät opiskelijan osallisuutta, opintojen etenemistä ja tehostavat moniammatillista yhteistyötä ja ohjausta.

Opiskelijan saumaton opintopolku –toimintamalli kuvattiin interaktiiviseen pdf-verkkosivustoon. Verkkosivusto sisältää tietoa ja työvälineitä opiskelijan osallisuuden, saumattoman opintopolun ja moniammatillisen ohjauksen kehittämiseen. Materiaali on tarkoitettu opetuksen ja ohjauksen sekä kuntoutus-, hoito- ja muiden palveluiden henkilöstölle ja johdolle, jotka työskentelevät erityistä tukea tarvitsevien ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden kanssa. Materiaalia voivat hyödyntää myös opiskelijat itsenäisesti tai yhdessä ohjaavan ammattilaisen kanssa.

Opiskelijat

Hanke edisti erityistä tukea ja hoito- ja kuntoutuspalveluja tarvitsevien opiskelijoiden osallisuutta ja itsenäistä toimijuutta opiskelussaan. Opiskelijat hahmottivat paremmin oman opintopolkunsa ja sen eri vaiheet osallistuen aktiivisemmin opiskelun suunnitteluun. Opiskelujen eteneminen tehostui, mikä näkyi opintoihin kiinnittymisenä, työelämässä oppimisen onnistumisena sekä sujuvana polkuna työllistymiseen tai jatko-opintoihin. Opiskelijoiden saumaton moniammatillinen ohjaus kehittyi ja se edisti opiskelijan tavoitteiden saavuttamista opintopolun eri vaiheissa.

Opiskelijoiden kokemuksia kartoitettiin Webropol-kyselyllä, johon vastasi 43 opiskelijaa (N=64). Lisäksi hyödynnettiin neljän opiskelijan yksilöhaastattelut. Opiskelijat kokivat saaneensa rohkeutta ja helpotusta elämään ja luottamusta siihen, että voivat ratkaista itse ongelmia. He kokivat oppineensa huomaamaan oppimiaan asioita ja mahdollisuuksia. Myös motivaatio lisääntyi ja opiskelijat kertoivat pystyvänsä itsenäisesti toimimaan ja hoitamaan omia asioitaan.

Opinnot etenivät koko ajan ja on itse päässyt selville, missä vaiheessa on menossa ja mihin edetään.

Moniammatillinen yhteistyö parani: sai apua, neuvottiin toistuvasti, kaikki tukivat eikä tarvinnut pärjätä vaikeissa jutuissa yksin.

Tärkeää, että ei tarvinnut selittää omia asioita monta kertaa eri ihmisille vaan yhteistyö toimi.

Saivat vapaasti puhua, heitä on ymmärretty ja oltu ystävällisiä.

Ilmapiiri keskusteluissa ollut luotettava ja valoisa.

Moniammatillisessa palaverissa on kartoitettu hyvissä ajoin ammattiin valmistumiseen liittyviä asioita.

Projektitoimijat

Projektitoimijat olivat omien oppilaitoksiensa projektin vastuuhenkilöitä toimien projektityön lisäksi myös ohjaajina opiskelijapiloteissa. Oleellista kehittämis- ja tutkimustyössä oli näiden työntekijöiden reflektiivinen toiminta. He tarkastelivat kriittisesti toimintatapojaan ja toimintaansa vaiheittain kerätyn tutkimustiedon avulla syventäen ymmärrystään päiväkirjaa kirjoittaen. Projektitoimijoiden (n=16) kokemuksia selvitettiin Webropol-kyselyllä, moniammatillisten ohjauspalaverien videoinnilla ja niiden reflektoinnilla.

Projektitoimijat kokivat, että he olivat kehittyneet opiskelijaa osallistavassa yksilöllisessä monialaisessa ja moniammatillisessa ohjauksessa, oppineet vaihtoehtoisia toimintatapoja ja – menetelmiä sekä ohjauksen eri muotoja. He kehittivät myös työvälineitä ohjaukseen kuten HOKS työkirja, korttityöskentely, osallisuutta edistävät moniammatilliset ohjauskeskustelut. Projektitoimijat totesivat myös kehittyneensä hankkeen aikana ohjaus- ja verkosto-osaamisessa, erityisen tuen prosessiosaamisessa ja reflektointiosaamisessa sekä moniammatillisen yhteistyön sekä arvioinnin osaamisessa. Projektitoimijat kokivat myös, että oma osaamisidentiteetti, työtehtävät, roolit ja osaaminen vahvistuivat ja selkiytyivät, jotka edistivät oppilaitoksessa työskentelyä.

Projektitoimijat kertoivat, että opiskelijoiden osallisuus oman opintopolkunsu suunnitteluun ja arviointiin oli lisännyt opiskelijan ymmärrystä opiskelustaan ja edistänyt myös opintoja ja valmistumista. Suurimmalla osalla pilottiopiskelijoista opinnot etenivät sujuvasti, keskeyttämiset vähenivät ja opiskelijat työllistyivät tai sijoittuivat jatko-opintoihin. Jos kuitenkin opintojen keskeyttäminen oli opiskelijan tilanteen näkökulmasta parasta, opiskelija ohjattiin kuntouttaviin toimenpiteisiin mm. Kelan, Ohjaamon, etsivän nuorisotyön saattamana.

Projektitoimijoiden ymmärryksen lisääntyminen opiskelijan osallisuudesta ja sen edistämisestä lisäsi opiskelijan vastuuta omasta opiskelustaan. Tieto siitä, mistä ja missä asioissa voi saada ohjausta ja tukea opintojen aikana ja oman tukiverkoston ja toimijuuden merkityksen ymmärtäminen auttoivat opiskelijaa hahmottaa paremmin omat opintonsa ja tukiverkostonsa. Opiskelijat myös osallistuivat moniammatillisiin ohjauspalaverihin päähenkilönä ja kehittivät sanoittamaan asioita paremmin. Hankkeen aikana syntynyt luottamuksellinen ohjaussuhde on mahdollistanut dialogin syntymisen ja aidon kohtaamisen.

Oppilaitoksen ulkopuoliset opiskelijaa ohjaavat työntekijät

Pilottiopiskelijoita olivat ohjaamassa oppilaitoksen työntekijöiden lisäksi useat oppilaitoksen ulkopuoliset hoito- ja kuntoutus- ja ohjauspalveluiden edustajat sekä työpaikkaohjaajat. Yhtä opiskelijaa oli ohjaamassa 5-21 eri työntekijää.

Työntekijöiltä kysyttiin kokemuksia kehittämistyöstä webropol-kyselyllä. Heidän kokemustensa mukaan tietämys opiskelijan taustatiedoista ja niiden vaikutuksista opiskelijan toimintaan mahdollisti ohjauksen yksilöllistämisen tarpeiden ja tilanteiden mukaan. Yhteistyön kehittäminen auttoi opiskelijoiden tekemisen kehittymistä työssäoppimisessa, samalla mahdollistettiin otollinen ympäristö oppimiselle. Opiskelijan tavoite selkiytyi kaikkien yhteiseksi tavoitteeksi. Uusi toimintatapa, jossa oli useampi tapaaminen opiskelijan, työpaikkaohjaajan ja opettajan kanssa, on edistänyt opiskelijan työssäoppimista. Tapaamisia toteutettiin myös etänä. Työpaikkaohjaajat kokivat saaneensa uusia näkökulmia ja osaamista opiskelijoiden ohjaukseen. Lisäksi opettajilta ja muilta oppilaitoksen työntekijöiltä saatu tuki auttoi kaikessa toiminnassa opiskelijoiden kanssa. Myös tieto koulun toiminnasta ja moniammatillisesta yhteistyöstä lisääntyi. Moniammatillinen yhteistyö selkeytyi, tehostui ja samalla opiskelijoiden rooli päähenkilönä vahvistui.

Kaikilla oli yhteinen tavoite: opiskelijan oppimisen edistäminen. Kynnys tehdä yhteistyötä opiskelijan eri toimijoiden kanssa madaltui. Lisäksi opittiin valmistautumaan palaveriin ja opettajat olivat aktiivisesti yhteydessä eri toimijoihin. Kehittämistarpeeksi kuvattiin moniammatillisen yhteistyön tuloksellisuuden tehostaminen.

Hankkeen merkityksiä oppilaitokselle

Oppilaitoskohtaisissa arviointipalavereissa, joissa myös johdon edustajat olivat mukana sekä projektitoimijoiden kyselyssä selvisi, että hanke on vaikuttanut monin tavoin oppilaitoksen toimintaan. Projektitoimijat kuvasivat, että oppilaitosten nivelvaiheisiin kehitetyt toimintamallit selkiyttivät yhteistyötä ja opiskelijan osallisuutta omassa opintopolussa. Työelämässä oppimisen prosessin ja työpaikkojen kanssa tehtävä yhteistyö selkeytyi ja yhteistyöhön rakennettiin toimintamalleja. Myös erityisen tuen prosessi selkiytyi ja nivelvaiheiden tiedonsiirrot kehittyivät.

Oppilaitoksissa otettiin käyttöön opiskelijan osallisuutta ja moniammatillista yhteistyötä edistäviä työkaluja: opiskelijan verkostokartta, itsearviointivälineet, Hoks-työkirja ja muokattu Osallistamisen -malli. Opiskelijan osallisuuden huomiointi, kohtaaminen, tasa-arvoinen kohtelu ja aito dialogi lisääntyi ja varmentui. Yhteinen keskustelu työyhteisössä ja yksiköiden välillä lisääntyi, joilla oli vaikutuksia opiskelijan opintojen etenemiseen.

Moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä tehtiin näkyväksi ja kehitettiin tavoitteellisemmiksi ja opiskelijan osallisuutta huomioivammiksi. Oppilaitokset kokosivat verkostokarttoja ja kehittivät yhteistyöverkostojaan. Moniammatilliset ja -alaiset palaverit muuttuivat ammattimaisemmiksi ja tavoitteellisemmiksi. Yhteistyö erityisoppilaitoksen ja yleisten oppilaitosten välillä tiivistyi, joka tuki oppilaitosten kehittämistyötä. Yhteistyöhön luotiin uusi opiskelijalähtöinen konsultaatiomalli, jossa ammatillinen erityisoppilaitos toimi osallistavassa asiantuntijaroolissa. Oppilaitoksen johto ja projektitoimijat kokivat, että projektilla oli pystytty vaikuttamaan oppilaitoksen rakenteisiin ja resursseihin sekä myös strategiaan.

Johtopäätökset

Opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen ja moniammatillisen yhteistyön ja ohjauksen sekä opiskelun nivelvaiheiden kehittäminen edistivät erityistä tukea ja hoito- ja kuntoutuspalveluja tarvitsevien opiskelijoiden sujuvaa opintopolkua, työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä sekä osallisuutta ja itsenäistä toimijuutta opiskelussaan. Opiskelijat hahmottivat paremmin oman opintopolkunsa ja sen eri vaiheet osallistuen aktiivisemmin opiskelun suunnitteluun. Opiskelijoiden saumaton moniammatillinen ohjaus kehittyi ja se edisti opiskelijan tavoitteiden saavuttamista opintopolun eri vaiheissa.

Pilottiopiskelijalähtöisesti kehitettiin opiskelijan osallisuutta edistäviä toimintoja ja vaihtoehtoisia toimintatapoja ja – menetelmiä opiskelijoiden monialaiseen ohjaukseen ja toimintaan. Työntekijöiden osaaminen kehittyi ja he saivat välineitä opiskelijan osallisuuden edistämiseen ja moniammatilliseen ohjaukseen. Malleissa on kuvattu keskeiset opintopolun siirtymävaiheiden prosessit: opintojen alku, työelämässä oppiminen, siirtyminen työllistymiseen ja jatko-opintoihin. Toimintamallit muodostuivat opiskelija- ja oppilaitoskohtaisesti ja juurtuivat oppilaitosten arkeen.

Systemaattinen vaikuttavuuden arviointi ja seurantatiedon kerääminen toimintatutkimusta hyödyntäen edisti kehittämistyötä. Arviointitietoa hyödynnettiin suoraan oppilaitosten sekä hankkeen yhteisessä kehittämistyössä ja toimintamallien rakentamisessa. Opiskelijalähtöinen pilotointi ja osallistava kehittäminen ja tutkimuskumppanuus ammattikorkeakoulun ja neljän ammatillisen oppilaitoksen välillä antoi mahdollisuuden systemaattiselle, vaikuttavalle ja laajalle kehittämistyölle.

Hankkeen tulokset ja toimintamallit ovat sovellettavissa erilaisiin oppilaitoksiin, niitä on levitetty laajasti projektin aikana. Toimintamallit ja niiden kehittämisen tueksi luodut työvälineet, podcastit ja webinaarit on

kuvattu avoimesti saatavissa olevassa SamPo -verkkójulkaisussa <https://www.jamk.fi/fi/projekti/sampo-saumaton-opintopolku>.